

מאורעות, אנשים ופעילות בוועד אירגון יוצאי קובל בישראל

באופן רשמי הוקם האירגון רק ב-1945, כשהובררו מימדי השואה שירדה על עמנו ועל יהדות העיר קובל. אולם פעילותם של יוצאי קובל בישראל החלה כבר כ-15 שנה קודם לכן, משנת 1930 ואילך, עם התגברות העלייה מקובל ארצה. נוכח קשיי העולים התארגנו יוצאי קובל הוותיקים יותר להגיש להם עזרה, כגון דאגה למקום לינה ראשוני, עזרה במציאת עבודה ופעילות חברתית, כגון התכנסויות ובילוויים בצוותא. הקובלאים נהגו אז להתאסף בערבי שישי-שבת במסגרת מה שנקרא "בית פתוח" ולבלות בריקודים, בשירה ובהעלאת זיכרונות מהבית. בתל אביב אורגנו ערבים כאלה על ידי משפחת בירמן, שלמה חרי, ליפא מוקרין, חייקה בורק, זהבה גיטליס, זהבה וסיומה מלמד ויהודה מילר. בחיפה עשו זאת טובה וברוך טננבום, יהודה מלמד ומאשה גרינבלט-היינוך.

עם הקמתו הרשמית של האירגון, עמד בראש הוועד שלו אשר לובלינסקי ועזרו לו במלאכה אליעזר רויטנברג וזיה פינקלשטיין-גליק. חברים נוספים בוועדים עד שנת 1951 היו מרדכי מוקרון, משה ויסברוט, זלמן צין, יעקב קמינר, שלמה חרי, עו"ד יצחק אייזן, פנחס פנטורין, דבורה רייכשטול, אלי מנדל, ברוך טננבום, מאיר קדיץ, מנדל קוסובסקי, פנחס שורץ.

בשנת 1951 נבחר ועד חדש לאירגון. היו"ר שלו היה פנחס דרורי וחבריו היו משה גיטליס, משה ויסברוט, בלומה שפירא, שמואל ויקוס, מרדכי ארליך, תמר קרביץ, פנחס קופלברג, פנחס פנטורין, אלי מנדל, יוסף ברונזפט ומנדל קוסובסקי. חברי ועדת הביקורת היו זאב גסקו, יצחק מרגלית וד"ר אברהם גורלי. באותה עת נוסדה על ידי האירגון קופה לעזרה הדדית וניטעה חורשה על שם קדושי קובל ביער הקדושים שנטעה הקרן הקיימת בהרי ירושלים. מספר העצים שניטעו היה כעשרים אלף - כמספר הנספים בקובל בתקופת השואה. במקום הוצב שלט זיכרון לקדושי קובל והחברים נהגו לעלות אל המקום כדי להתייחד עם זכר יקיריהם שנספו בשואה.

בשנת 1953 נבחר ועד חדש לאירגון. היו"ר היה צבי רוניק וחבריו היו אלי מנדל, בלומה שפירא, מרדכי מוקרין, שמאי פרנקוביץ, קונה אטלס, יחזקאל גולדברג, שלמה סירק ודוד בליט. הוועד פעל בין השאר לתמיכה בחולים ובמחוסרי עבודה והעניק הלוואות לנצרכים.

בשנים שלאחר מכן נבחרו לוועד חברים נוספים, כגון ליובה גולדברג, טוביה ויסברוט, אברהם ויקוס, טוביה פריד, תמר קרביץ, מנדל טורצ'ין, שלמה חרי, יצחק מרגלית וברנשטיין.

בתקופה זו החל לקרום עור וגידים מפעל ההנצחה הגדול - הוצאת "ספר קובל". בראש המפעל עמד אליעזר ליאנוני-צופרפין שהיה עורך הספר. ההוצאה התאפשרה בזכות תרומות ועזרה ששלחו מחו"ל מייצה לוין (ארה"ב), מאיר רוזנבלט (צרפת), גוצ'ה ובוריס גולדשטיין (הונדורס) וסוסל ואברהם ליכטשטיין (מכסיקו). שיתוף פעולה פורה במיוחד היה אז עם ועד יוצאי קובל בארגנטינה, שחבריו היו חיים וינטר, מר פלדרמן, מר באלר (עורך הספר ביידיש "פנקס קובל").

בשנת 1956 עדיין המשיך צבי רוניק לשמש כיו"ר הוועד בארץ, אך בין חבריו מופיעים שמות חדשים: סימה פנטורין, לאה פידל, נח ביין, אליהו בטר ואשר לובלינסקי. בסידור עבודה לעולים עסקו אז אורי אלפרט, ד"ר יעקב חסיס, יצחק מרגלית, מאשה גרינבלט וברוך אביבי.

על פעילויות ועד קובל בין השנים 1956-1967 אין מידע מסודר.

בשנת 1967 החלה השתלבות של ועד יוצאי קובל בפעילות האיגוד העולמי של יוצאי ווהלין. באותם ימים נמצא בבנייה "היכל ווהלין" שכלל את "חדר קובל", אשר נועד להנצחת העיר וקדושיה.

חברי הוועד הקובלאי באותה עת המשיכו לבוא מאותו גרעין של מתנדבים שהתגבש כעשר שנים קודם לכן: צבי רוניק (יו"ר), ליובה גולדברג, יצחק מרגלית, אלי מנדל, טוביה ויסברוט, שמואל ויקוס, נח ביין וסימה פנטורין.

"חדר קובל" ב"היכל ווהלין" נחנך במסיבת חנוכה שנערכה ב-26.12.70. ניהל את המסיבה היו"ר צבי רוניק; ר' יעקב שפירא, זקן הקובלאים, קבע את המזווה בדלת החדר; בגזירת הסרט התכבדה פעילת האירגון, ליובה גולדברג, "הגברת הראשונה" של עולי קובל; יצחק וולדמן בירך על נרות החנוכה ואלי מנדל השמיע דברים. עיצוב החדר וריהוטו נעשה ע"י צבי גרינבלט.

גם על פעילויות ועד קובל בין השנים 1971-1982 אין מידע מסודר.

ב-1983 הביא אירגון הפרטיזנים אפר מבורות בכובה והוא הובא לקבורה בבית העלמין בחולון. טקס גילוי המצבה נערך בו' באלול תשמ"ג, 15.8.1983, ובמהלכו התכנסו יוצאי קובל בארץ להתייחדות עם זכר הקדושים שניספו ולא הובאו לקבר ישראל. חברי הוועד היו אז פעילים גם באיגוד ווהלין. ביניהם היו אלי מנדל, צבי רוניק ויצחק מרגלית.

מאותה תקופה ואילך יש דיווח על כל פעילויות האירגון שבמשך שנים המשיך צבי רוניק לעמוד בראשו:

1987. קהל רב נכח מסיבת חנוכה שנערכה בשילוב עם בני הדור השני והשלישי. באותו מעמד חולקו מלגות לבנים ונכדים של יוצאי קובל. בכל אותן שנים ממשיך לעמוד בראש האירגון צבי רוניק.

1988. מגיעים ארצה לביקור סימה ורומן שיכמן מקובל. אז נודע לראשונה, כי בית הקברות החדש נהרס ע"י השלטונות הסובייטיים ובמקומו הוקם היכל תרבות. אביה של סימה ניסה לשווא למנוע את רוע הגזירה, אך לשווא. סימה חוזרת לקובל ובשיתוף הוועד הישראלי מתחילה לפעול להנצחת הקהילה שהושמדה.

1989. שתי אזכרות מרגשות לניספים בקובל נערכות בתל אביב ובחיפה. בין השאר נאמר בהן, כי "משנה לשנה הולך ופוחת דור הסבים והאבות ואילו בני הדור הצעיר ממעטים להשתתף באזכרות". הוועד ממשיך במתן מענקי הג לנזקקים וטיפול בחולים ובקשישים.

1990. ישראל שמוס מבקר בקובל. בפיקוחו מוקמת מצבה משיש שחור בקבר האחים בכוכבה. עם הקמת המצבה נערך במקום טקס זיכרון בהשתתפות עשרים מיהודי המקום. כן מבקרים בקובל החברים גרשון פוגין ושלומית גייס, שנוטלים עמם מגיא ההריגה בכוכבה עצמות של קדושינו ועפר. עם שובם ארצה נערך בחולון טקס הטמנת העצמות.

מאירגון יוצאי קובל בארה"ב מתקבלות תרומות לנזקקים בארץ. יו"ר האירגון בארה"ב הוא פנחס זפרן, ואשתו בלה פעילה אף היא באירגון.

1991: בהנהלת אגוד ווהלין ממשיכים לייצג את קובל החברים צבי רוניק (סגן יו"ר אגוד ווהלין) ואלי מנדל האחראים גם על הוצאת ילקוטי ווהלין. פעילות הוועד ממשיכה במלגות לימודים, בתרומות, במענקים לנזקקים ובביקורי בית בבתי החברים החולים והמוגבלים.

1992. נמשכים הביקורים בקובל, של בני דור ההמשך. עו"ד יצחק מרגולין מצלם מה שנותר מהעיר היהודית. רות בקי מתארת בכתב ובשידור רדיו את מסעה בוהלין ובקובל.

התרומות מארה"ב ממשיכות להגיע. מודפסת מהדורה שנייה ל"ספר קובל".

חברי הוועד באותה תקופה הם: צבי רוניק (יו"ר), אברהם אנגבר, צבי גרינבלט, חיים גיטליס, אלי מנדל, יונה פיש, צבי חיים פולישוק, שרה צורף, סופקה שורץ, טוביה ויסברוט ואסתר רובינשטיין.

1995. צבי רוניק ואלי מנדל ממשיכים לפעול גם באיגוד ווהלין. ועד קובל ממשיך בפעילותו השוטפת, הכולל סיוע לנזקקים מתרומות ששולחים מארה"ב בלה ופנחס זפרן ויוסף טרר. סימה שיכמן דואגת לשיפוץ האנדרטה בכוכבה.

מסורת האזכרות נמשכת בתל אביב ובחיפה וליד המצבה בחולון. משימת גיוס דור ההמשך לפעילות באירגון נמצאת בעיצומה.

1997. ב"היכל ווהלין" מוקמת אנדרטה לזכר הפרטיזנים והלוחמים בני ווהלין שיצאו נגד הנאצים ועוזריהם במלחמת העולם השנייה. ברשימת הלוחמים והפרטיזנים, שנקבעה לצד האנדרטה מופיעים גם בני העיר קובל.

יוצאים גיליונות ראשונים של "דפי מידע" על קובל, בעריכת אהרון שטיין, שהצטרף לוועד ארגון קובל.

נוסדה עמותה למתן מלגות לתלמידים וסטודנטים, צאצאי הקובלאים. כן נמשכת פעילות ביקור החולים וחלוקת התרומות לנזקקים.

חברי הוועד בתקופה זו הם: אליהו מנדל (יו"ר), אברהם אנגבר, לולה אנגבר, יוסף גולדמן, צבי גרינבלט, ד"ר מרדכי זיו, מנדל טורצ'ין, מאשה ליאור, חיים פולישוק, שרה צורף, תמה קרביץ וצבי רוז (מדור ההמשך). אהרון שטיין משמש כמזכיר הוועד וכנציג קובל באיגוד ווהלין. הוותיקים שבחברי הוועד: צבי רוניק, לשעבר היו"ר, ואלי מנדל, היו"ר דאז, נרשמים על ידי האירגון ב"ספר הזהב" של הקק"ל.

1998. אהרון שטיין (יו"ר) יוזם הקמת ועד של דור ההמשך לצד ועד אירגון קובל, בו חברים: שמואל אנגבר (יו"ר), עו"ד מלי ורוצלבסקי, שרה פוגל, לירן רוז, אלון שטיין. אהרון שטיין נבחר כמזכיר אגוד ווהלין.

1999. חוברת "דפי מידע" מס' 4 רואה אור. מתחדשת מסורת מסיבות החנוכה.

בני דור ההמשך משולבים בפעילות באירגון. כותבי עבודות על העיר קובל זוכים במלגות.

חברנו אלי מנדל יוזם בניית דגם של בית הכנסת הגדול בקובל. הדגם מתוכנן וממומן ע"י אלי מנדל עצמו. טקס הסרת הלוט התקיים ב"היכל ווהלין" ביום הזיכרון, ו' באלול תשנ"ט, 18.8.99.

2000-1. יוצאים לאור "דפי מידע" 5, 6 ו-7, בעריכתו ובהפקתו של אהרון שטיין.

מאורגנת משלחת לקובל דרך פולין. ציפי בלומברג, ממשלתפי הסיוע, מצטרפת לוועד בני דורות ההמשך. מתחיל פרויקט ההנצחה של בני העיר ומתקבלת החלטה על המשך שיפוץ האנדרטה בכוכבה.

בנוסף נמשכת הפעילות השוטפת.

2002. 60 שנה לרצח יהודי קובל.

בני דורות ההמשך נקראים להצטרף לאירגון.

הפעילויות כוללות מסיבת חנוכה ושיפוץ חלקי נוסף באנדרטה בכוכבה ע"י סימה שיכמן וצבי רוז.

נפתח מפעל תיעוד העיר היהודית בקובל, הכולל ראיונות עם בני-דור ראשון.

2003-4. אהרון שטיין מתמנה ליו"ר האיגוד העולמי של יוצאי ווהלין. לוועד אירגון קובל מתמנית הנהלה המורכבת משלושה בני דור ההמשך: ציפי בלומברג (כספים), מלי ורוצלבסקי (ניהול), צבי רוז (תיעוד והנצחה). חברי הוועד בני דור ראשון הם: אלי מנדל (בכיר הקובלאים), אהרון שטיין (המשמש כיו"ר איגוד ווהלין), יוסף גולדמן, ד"ר מרדכי זיו, מאשה ליאור, צבי חיים פולישוק ואברהם אנגבר. מצטרפים לוועד בני דורות ההמשך: רחל זיו וישראל ויסברוט. חוברת הנצחה ודפי-מידע מס' 8 יוצאת במתכונת מורחבת בידי בני דור ההמשך.

נמשכים הראיונות של בני הדור הראשון. מאמרים ומכתבים מתורגמים מידיש ע"י ד"ר מרדכי זיו. מאמרים בחוברות ההנצחה נכתבים ע"י אלי מנדל, ד"ר מרדכי זיו וצבי חיים פולישוק.

נמשכת עריכת חוברות ההנצחה ע"י צבי רז. נערכות מסיבות ואזכרות ע"י מלי ורוצלבסקי וציפי בלומברג. מאורגן סיור במוסד "יד ושם" בירושלים. 2005-2007. לצד אזכרות ומסיבות חנוכה שנתיות, הנערכות סביב שולחנות ערוכים ובהשתתפות בני כל הדורות, נמשכת פעילות הנצחה מואצת: יוסף גולדמן משיג מגרמניה העתק מהנמקות גזר הדין של שניים מבכירי רוצחי יהודי קובל. הטקסט מתורגם מגרמנית בהתנדבות ע"י בני גבירצמן, שאינו קובלאי. הוא גם מתרגם מידיש את העיתונות הקובלאית המקומית, מכתבי חברים ופרקים מהספר בידיש "פנקס קובל" וספרות אחרת בידיש. מתנדבת אחרת, רחל בלינר, מתרגמת מרוסית דו"ח של מימצאי ועדת בדיקה סובייטית משנת 1944-5 על פשעי הנאצים בקובל. היא גם מתרגמת מאוקראינית טקסט מתוך ידיעון העיר קובל העכשווית. מאורגת "נסיעת שורשים" לקובל ולאוקראינה. במקביל נערכת מפת קובל היהודית המעודכנת היוצאת לאור בחוברת הכוללת מידע על אתרי העיר היהודית, לצרכי סיור עצמאי בקובל של החברים. הושלם שיפוץ אתר המצבה בכוכבה, שמומן מכספי אירגון קובל בארה"ב, שהפסיק לפעול. היקף חוברות ההנצחה, היוצאות לאור פעמיים בשנה, גדל והולך והן כוללות עשרות רבות של צילומים, מכתבים ומיסמכים אחרים האירגון מקים אתר אינטרנט של קובל בעזרתה של מתנדבת בת הדור השני, שירה רשף. אירגון לודמיר שלקה חלק עם קובל באזכרות בשנים האחרונות, החליט לא להמשיך בשיתוף הפעולה. לעומת זאת הצטרף לפעילות אירגון בני העיירה מצ'יוב, הסמוכה לקובל. תיבדק האפשרות לצירוף עיירות נוספות הקשורות לעיר המחוז קובל שבוהלין.

אירגון יוצאי מצ'יוב. פעילות האירגון החלה כבר בשנת 1952. באותם ימים התגוררו בארץ כ-80 משפחות של ילידי העיירה ביניהם העסקנים חיים ארליך, ישראל כץ וזלמן ברונשטיין, ואילו פנחס שורץ, י. ביבר וראובן קלדניו העלו על הכתב מזיכרונותיהם. הארגון היה קשור מראשיתו לאיגוד יוצאי ווהלין ואנשיו לקחו חלק בהקמת "היכל ווהלין". עם חלוף השנים הפסיק אירגון מצ'יוב את פעילותו. חברת אירגון קובל, בת דור השני רינה יוגב, שהיא גם בת ליוצאי העיירה מצ'יוב, מייצגת כיום בוועד קובל את בני העיירה הזאת והיא יוזמת פעילות מחודשת של יוצאי העיירה.

(לקט וסיכום מתוך: ספר קובל, ילקוטי ווהלין, וזיכרונותיו של אלי מנדל. קיבוץ צבי רז)

פגישת חברים. במרכז אלי מנדל, שני משמאלו- אשקה גרינבלט.

פגישות קובלאים ב"בתים הפתוחים" של יוצאי קובל

